

naar mijn mening een van de belangrijkste thema's uit deze roman" (217). Nié grond en plaas en die saamleef en saamsterf daarop nie. Van daar af gaan sy dan aan oor die verhouding tussen "Afrikaners, kleurlingen en Khoisan". Alles wat ons weet. Maar miskien is dit juis vir die buitelandse leser.

Dit is nog nie die einde van die inlegkunde rondom *Kroniek* nie – want "Wat vertel nu de dans van Oompie Danster?" (224) (tussen "dans" en "skoffel" is daar seker 'n verskil?). Dans, sê sy, is 'n middel om die kwade te bestry: dit is die taak van die sjamaan om in 'n trans in te gaan en te veg teen die geeste van die dood. Dit is aangeteken dat die Nharo van Botswana in 'n trans ingaan om //Gauwa of N!eri te oorreed om die siektes wat deur hulle veroorsaak was weer te verdryf. Vir 'n aantal bladsye brei Postel uit oor hierdie interpretasie, en kom dan, onder andere, tot die insig dat "Oompie Danster dans waar-schijnlijk om in contact te treden met //Gauwa en zo het ongeluk af te wenden dat Ertmanstasie heeft getroffen" (228).

Natuurlik is hierdie buitengewone lesings van die plaastekste wat hier behandel is ewe geldig as alternatiewe interpretasies – alhoewel dit vergesog klink. Die uiteindelijke vraag wat egter gevra moet word, is: wat sê dit vir ons meer van die plaas- grondroman waaroor hierdie boek sou gaan – en van die mense wat hierdie plase bewoon en verloor het? In Afrikaans is daar plaasromans vanaf dié van Jochem van Bruggen in 1920 tot *Agaat* van Marlene van Niekerk in 2004. *Agaat* sou mens kon beskou as die laaste plaasroman, die uiteindelijke, finale, aftakeling; die einde van die plaas en van die Afrikaner-boer. Hierdie vraag is nog nie beantwoord nie: Hoe word daar afskeid geneem en gesterwe? Deur watter soort genade?

Ampie Coetzee

Emeritus professor

Universiteit van Wes-Kaapland, Bellville

No Cold Kitchen. A Biography of Nadine Gordimer.

Ronald Suresh Roberts. Johannesburg: STE Publishers. 2005. 733 pp. ISBN 1-919855-58-0.

Hierdie geweldige omvangryke biografie van bykans 'n duisend bladsye bring 'n radikale paradigmaverandering mee in hoe die leser voortaan na die Suid-Afrikaanse literêre toneel kyk. Vir my as Afrikaanse leser, na jarelange skoling in sowel die Afrikaanse letterkunde as die Suid-Afrikaanse Engelstalige letterkunde, was dit 'n verstommende ervaring om bewus te word van 'n perspektief (Gordimer se perspektief) op die plaaslike literêre toneel wat feitlik geen snars bewussyn het van Afrikaanse skrywers, buiten miskien vir Brink en so skramsweg Breytenbach nie. Breytenbach, Leroux, Van Wyk Louw, Krog – almal kom slég en karikaturaal daarvan af. Gordimer ken alle internasionale skrywers en hul werk denkbaar, en dit is die wêreld wat sy intellektueel verken en die skrywers met wie sy kontak het. Duidelik het hierdie beperking baie te make met haar radikale politieke instelling, waarin iemand soos Van Wyk Louw in 1964 met groot afkeur en sonder nuansering gesien word as "the old *Kultur* guard" (202). Hoeveel van hierdie eng Afrikaner-fobiese indrukke die gevolg is van 'n kombinasie tussen Roberts se buitelanderskap, en hoeveel die resultaat daarvan dat hy baie van hierdie uitlatings en sienings noteer uit Gordimer se private, persoonlike korrespondensie, sal ongelukkig onbeantwoord bly. Ook baie ander skrywers en hul werk kom sleg daarvan af in die Gordimer-persona wat Roberts hier aan die leser voorhou. Maar hy het so 'n indringende studie van haar en haar werk gemaak, dat hierdie besondere skerp uitlatings sekerlik nie uit die lig gegryp is nie. Bowendien was Roberts Gordimer se keuse van biograaf, "met die hand uitgesoek" sou mens kon sê, af te lei uit notas agter in die boek. Totdat sy haar outoriserings, haar goue

seël van goedkeuring, heel op die nippertjie plotseling onttrek het. Hier dus 'n uiteindelik nié-geoutoriseerde (hoewel tydens die skryf wél geoutoriseerde) biografie van ons eerste wenner van die Nobelprys vir letterkunde. 'n Manjifieke stuk werk, stimulerend, informatief, indringend, sowel oor Gordimer se oeuvre, as oor die Suid-Afrika van bykans 'n eeu.

Letterkunde en politiek: dit is duidelik dié twee passies in die ban waarvan Gordimer se lewe staan, albei onafskeibaar gekoppel. En dus word ook ten tonele gevoer die hoofrolspelers in haar lewe, naas haar familie en vriende, die skrywers en die politici van links-radikale hoek, wit en swart. As biograaf beskryf Roberts die lewe en werk van die skrywer Nadine Gordimer, maar ook die lewe van dié Suid-Afrikaanse, Johannesburgse Joodse vrou en die gemeenskap waarin sy daar en later internasionaal beweeg het. En laat my dit maar gelyk sê: sy is 'n komplekse, geëmpassioneerde wese van wie die leser nie noodwendig hou nie, met vooroordele, kleinlikhede, skerpheid eerder as sagtheid – duidelik is sy nie baie verdraagsaam nie. 'n Sosiale wese, 'n elitistiese wese, iemand wat gedy op "la dolce vita" – stimulerende geselskap en smaaklike etes.

Wat *No Cold Kitchen* stimulerende en essensiële leesstof maak vir enige Suid-Afrikaner geïnteresseerd in of gemoeid by die letterkunde, is die intellektuele debatte waaraan Gordimer deel het, en wat Roberts op gesofistikeerde wyse uitgebreide aandag gee. Vir Gordimer is die Suid-Afrikaanse (vir haar min of meer gelyk aan Engelstalige) letterkunde nie te skei van die politieke konteks nie. Dit is egter nie 'n simplistiese verhouding tussen teks en konteks of ontstaansgrond nie: "Gordimer opposed apartheid. But she emphatically did

not want the official status of blessed artist of anti-apartheid orthodoxy and she fought hard, in inhospitable times, against any such orthodoxy. She spoke, in fact, for the 'old-fashioned' values of the classic, just as Coetzee did. *And she was much closer than he ever was to the actual heat of the political kitchen [...]* Gordimer wrote: "What balance between aesthetic values, regarded as transcending time, and temporal engagement, formed in and by time, constitutes achievement in literature?" (481)

Uit haar "warm" politieke kombuis het 'n "well-wrought" oeuvre te voor skyn gekom. In die tagtigerjare word daar byvoorbeeld oor revolusie gepraat oor "cups of tea and Christmas cake" (424) – die domestikale ruimte en die bloedige politieke arena is by Gordimer nooit ver van mekaar nie.

Een van die mees fassinerende motiewe in die biografie, wat die geheel bind, is die konstante vergelyking tussen die werk van die twee Nobelpryswinnaars, Gordimer en Coetzee. Alleen al vir hierdie insigte in die twee grotes se uiteenlopende oeuvres, die een so sober en klein in omvang, die ander so uitgebreid en oor sovele volumes, is dié biografie die toegespitste aandag werd.

Nadine Gordimer, vroue-skrywer wat emfaties verklaar het "I am not a woman writer" (by implikasie, "ek transendeer die beperkinge van gender en geslag, ek is groter as hierdie grense as skrywer") en haar werk kom in *No Cold Kitchen* volledig tot haar reg soos weinige skrywers beskore is. Hierdie is een van die stimulerendste en opwindendste boeke van die afgelope jaar of twee.

Helize van Vuuren
Nelson Mandela Metropolitaanse
Universiteit, Port Elizabeth